

Nicolae Panea

ANTROPOLOGIA CULTURALĂ AMERICANĂ
O introducere

Editura Universitaria
Craiova, 2012

Referenți științifici:

Acad. Sabina Ispas

Prof.univ.dr. Emil Sîrbulescu

Copyright © 2012 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PANEA, NICOLAE

Antropologia culturală americană : o introducere /

Nicolae Panea. - Craiova : Universitaria, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-606-14-0422-3

821.111(73).09

Apărut: 2012

TIPOGRAFIA UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA

Str. Brestei, nr. 156A, Craiova, Dolj, România

Tel.: +40 251 598054

Tipărit în România

1. INTRODUCERE

Antropologia (gr. *anthropos*, „om” și *logos* „știință”, „discurs”), studiind umanitatea în ansamblu, urmărește să enunțe generalități utile cu privire la om și la comportamentul său și să ajungă la o cât mai deplină înțelegere a diversității umane.

Termenul, desemnând o preocupare științifică, datează din secolul al XVI-lea (lat. *anthropologium*), fiind colegat de interesul pentru anatomie și psihologie. El este folosit și în secolul al XVII-lea de către teologi, dar cu un cu totul alt sens.

Termenul a coexistat o bună perioadă cu cel de *etnologie*. Terminologia secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea se caracterizează printr-o serie de suprapuneri, în cazul acestui domeniu științific, explicabile prin tradițiile științifice naționale.

Astfel, tradiția științifică anglo-saxonă utilizează termenul de „antropologie socială” (*social anthropology*). Nu exclude,

însă, termenul de „etnologie” (*ethnology*), care are, însă, o semnificație aparte, restrictivă: studierea speculativă, în mod evoluționist, a popoarelor primitive.

Același paralelism funcționează și în cazul nord-american (Statele Unite și Canada). În această arie, antropologia este înțeleasă ca incluzând patru domenii interrelaționate: antropologia fizică sau biologică, arheologia, antropologia lingvistică și antropologia culturală.

În Franța, termenul clasic este cel de „etnologie” (*ethnologie*). Considerată, însă, drept o știință afectată moral de relația cu politicul și, în special, cu excesele colonialismului, după război, etnologia a fost înlocuită cu antropologia, în încercarea (G. Balandier) de a o deparazita de reziduurile politicului.

În aria germană, central și sud-est europeană, realitatea terminologică este ceva mai complicată. Deși cunoaște și folosește termenii „antropologie” (*Anthropologie*) și „etnologie” (*Ethnologie*), tradiția științifică germană este legată de alți doi termeni *Volkskunde* și *Völkerkunde*. Primul termen numește acea preocupare pri-

vind cercetarea culturii populare, la noi, în restul țărilor balcanice și în Scandinavia fiind cunoscută drept „folcloristică”, studiul creațiilor spirituale și materiale ale societății populare.

Cel de-al doilea termen acoperă sensurile etnologiei în înțelesul francez al științei, știință social comparativă.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, sub presiunea modelului straussian, termenul „antropologie” l-a înlocuit aproape peste tot în lume pe cel de „etnologie”, deși etimologic, „antropologia” – știință a omului – este atât de cuprinzător, încât nu ne comunică nimic despre specificitatea acestei științe.

De aceea, asistăm la un efort terminologic de particularizare a unor câmpuri epistemice în cadrul acestei atât de cuprinzătoare preocupări privind înțelegerea diversității umane. Ca o curiozitate, doar în 1962 a avut loc la New York un simpozion de antropologie și epistemologie (Geană 2005: 18).

La început, ceea ce înseamnă pentru această știință, ca, de altfel, pentru atâtea alte științe umaniste, sfârșitul secolului al

XVIII-lea, antropologia a putut fi divizată în două ramuri: o antropologie fizică și o antropologie culturală.

Antropologia fizică era definită ca știința ce studiază omul ca organism biologic, încercând să traseze evoluția acestuia și să stabilească variațiile biologice dintre specii.

Din păcate, unele dicționare explicative, chiar și azi, când delimitările dintre ramuri funcționează din punct de vedere epistemologic, nu fac nicio diferență între cele două ramuri științifice și nu rețin decât definiția antropologiei fizice (vezi *DEX!*).

Antropologia culturală și socială se ocupă cu studiul culturilor și cu felul de viață în cadrul diverselor societăți, în special, pre-scripturale, primitive. O definiție și mai riguroasă ne este oferită de Gheorghică Geană, care consideră antropologia culturală și/sau socială drept:

...studiul participativ și comparativ al interrelației structură socială – cultură – personalitate, la scara variabilă a unităților existențial umane în care omul se

ANTROPOLOGIA CULTURALĂ AMERICANĂ

întruchipează concret. (*Idem* 171)

Cu alte cuvinte, antropologia culturală studiază originile, istoria și dezvoltarea culturilor umane sau diferitele grupuri umane care au valori, viziuni despre realitate, forme de adaptare la mediu diferite, încercându-se de acea tensiune intelectuală dintre aspectul local (cultură particulară) și cel global (natura umană). (Birx 2006: 184)

Azi, putem vorbi despre o antropologie culturală și socială, una fizică, percepute din perspectiva definițiilor anterioare, una teologică (afirmarea originii divine a omului din perspectiva soteriologiei, hristologiei și a doctrinei despre creație) și, în sfârșit, una filosofică (esența și devenirea omului).

Prin simpla analiză a acestei diverse taxonomii, știința ne apare ca un vast câmp epistemic, tangent cu alte domenii științifice: arheologia, istoria, lingvistica, psihologia, etnografia și sociologia, care, după cum ușor se poate observa, aparțin sferei cercetării socialului și științelor umaniste.

Nicolae Panea

De altfel, nu puțini sunt aceia care consideră că nu se pot stabili distincții absolute între toate aceste științe amintite mai sus. Acest fapt este cu atât mai evident când se încearcă să se analizeze tipicitatea demersurilor științifice capabile să definească o metodă anume în cadrul acestei științe și când se observă o diversitate siderantă.

Tot cunoscutul antropolog român citat anterior propune o rezolvare logică a raporturilor de preeminență ale antropologiei fizice și ale celei culturale și sociale în cadrul antropologiei generale:

Într-adevăr, dacă e adevărat că o știință are de a face cu esența obiectului său și dacă, mai departe, e adevărat că esența omului (diferența lui specifică) este cultura, atunci înseamnă că expresia antropologie fizică (pentru studiul biologic al omului) este intern contradictorie, iar expresia *antropologie culturală* este tautologică. (Geană 2005: 29)

Pentru autorul citat, folosirea sintagmei „antropologie” este sinonimă cu „antropologia culturală”, ceea ce duce la simpli-

ficarea comunicării.

Concluzia care se impune este aceea că această știință încearcă să dezvolte un reflex de abordare totalitar, subordonându-și domeniile conexe într-o manieră mai mult sau mai puțin agresivă.

Acest fapt este tradus prin utilizarea sintagmei antropologie generală, demers menit să tempereze derapajele metodologice și să relaxeze eventualele tensiuni epistemice.

Antropologia generală reprezintă întrepătrunderea a trei mari arii de reflectare: umanitatea, viața socială și cultura (Ingold 2002).

Ceea ce numim, în mod generic, umanitatea, studiază raportul dintre animalitate și umanitate, evoluția hominizilor primitivi, originile și evoluția limbajului, uneltele și comportamentul tehnic, inventiv al speciei umane, evoluția culturilor, formele de subzistență; vânătoarea, pescuitul, culesul, agricultura, pastoralismul, hrana, expansiunea demografică, bolile și distrugerea unor populații indigene.

Secțiunea dedicată vieții sociale abordează chestiuni precum: forme de orga-

Nicolae Panea

nizare socială la nivelul speciei umane și la nivelul altor ființe, forma și conținutul descendenței umane (sistemul de rude-nie), sex și gen, socializare, culturalizare și dezvoltarea identității personale, aspecte sociale ale folosirii limbajului, munca, diviziunea muncii și cooperarea, schimbul și reciprocitatea, structuri politice și evoluția socială, legea, violența colectivă și securitatea comună, inegalitate și egalitate, societate fără stat, statul națiune, expansiunea colonială, ordinea mondială contemporană (globalizarea).

Secțiunea dedicată culturii este structurată în jurul unor teme, cum ar fi: simbolismul, fundament al culturii, artefacte și sensul lucrurilor, tehnologia, organizarea spațiului și cunoașterea spațiului înconjurător, perceperea timpului, aspecte ale scrierii, magie, religie, credințe, mitul și metafora, ritualul și performarea, arta, muzica și dansul, politici culturale; etnicitate și naționalism, multiculturalism.